

Дац А. О.
аспірант кафедри публічного та
міжнародного права,
ВДНЗ «Київський національний
економічний університет
імені В. Гетьмана»

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ДИСКРИМІНАЦІЇ

За останні п'ять років спостерігається тенденція до збільшення зареєстрованих справ за порушення статей Кримінального кодексу України, які передбачають покарання за злочини, вчинені з мотивів нетерпимості. Водночас отримані дані свідчать про наявність вибіркового підходу органів досудового розслідування під час кваліфікації злочинів за такими статтями. У період з 01.01.2015 року до 30.06.2020 року включно було відкрито 597 кримінальних проваджень за порушення статті 161 КК «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками». З них було закрито – 372 справи, зупинено – 9, триває – 179, направлено до суду – 21, є результат судового розгляду – 15, направлено до іноземної держави – 1 [1].

Загальним фактором, який зумовлює вчинення злочинів, є деморалізація особи, що, своєю чергою, є результатом деморалізації суспільства загалом. Йдеться передусім про девальвацію моралі, заснованої на загальнолюдських цінностях, разючу відмінність між проголошеними владою деклараціями та повсякденною реальністю кризового суспільства, яка надзвичайно далека від високих етичних ідеалів (цинізм, гонитва за прибутками, збагачення за будь-яку ціну тощо). Криміногенне значення має також панування примітивних зразків «масової культури» (передусім на телебаченні), основними цінностями яких є крайній індивідуалізм, жорстокість, агресія, примітивне споживацтво, про що неодноразово наголошували науковці, а також викривлення вимірів злочинності як «заспокійливий» фактор суспільної безпеки» [2, с. 25].

Н. Ф. Кузнецова зазначає, що у детермінантах злочинності необхідно розрізняти соціальні явища, що її породжують і спричиняють несприятливі зміни стану і динаміки. Останні впливають на: а) інтенсивність дії явищ першої групи (наприклад, ослаблення боротьби зі злочинністю у певному регіоні); б) масштаб дії явищ першої групи (поява нових районів певного регіону); в) формування нових «ланцюгів спричинення», наприклад, обстановка надзвичайного стану) [3, с. 236-237].

Аналізуючи причини виникнення дискримінації, серед науковців поширений їх поділ на об'єктивні (не залежать від особистих якостей індивіда) та суб'єктивні (залежать від таких якостей). До об'єктивних причин Н. Присекіна відносить: традиції та звичаї; низький рівень економічного, політичного, соціального розвитку деяких держав; недосконалість національного законодавства і практики його застосування; неефективну діяльність органів й організацій, покликаних захищати права людини; відсутність дієвих заходів забезпечення невідворотності та своєчасності відповідного державного чи іншого реагування на кожен випадок порушення прав людини; обмежена наявність або повна відсутність ефективних заходів попередження порушення таких прав; надання пільг, гарантій і компенсацій окремим категоріям громадян. А суб'єктивні причини, з погляду Н. Присекіної, насамперед, стосуються таких характеристик людини, як раса, колір шкіри, мова, національність, національне чи соціальне походження, соціальний статус, стать, сімейний стан, ідеологічні погляди, політичні думки, релігія, належність до профспілок, вік, непрацездатність, погашена судимість, особисте життя, сексуальна орієнтація тощо [4, с. 66].

Поширенню ксенофобії сприяють і такі психологічні чинники, як: відчуття незахищеності, вразливість, відсутність можливостей до самореалізації, депресивні стани. Всі ці особистісні стани компенсуються за рахунок переносу негативної енергії із себе на інших. Саме умовно «інші» (подібна дихотомія відбувається легше, якщо більше фіксується візуальних, очевидних відмінностей між соціальними групами) звинувачуються у всіх бідах і нещастях, вважаються джерелом усіх проблем. Аутоагресія трансформується в агресію, спрямовану назовні, та може проявлятися в активній або пасивній формах. При цьому інтенсивність особистісних переживань буде впливати на силу ксенофобних проявів. Наявність останніх змінює і саму людину, яка їх продукує. Зростає конфліктність, кількість негативних емоційних станів, людина прагне ізолюватися від неприємної для неї категорії осіб або ж від соціуму в цілому, через що відчувається самотньою, і це у свою чергу призводить до зростання тривожності – одного з базових джерел агресії [5, с. 82].

Таким чином, злочинні прояви дискримінації зумовлюються як чинниками, які залежать від особистих якостей індивіда (моральні, психологічні та інші), так і тими, які формуються у зовнішньому вимірі (політичні, економічні, соціальні та інші). Критично важливим є дослідження детермінантів кримінальної протиправності у сфері дискримінації з огляду на необхідність розуміння мотивів дискримінації, розроблення ефективних превентивних стратегій та заходів, вдосконалення кримінального

законодавства, що стосується протидії дискримінації, а також формування соціальних програм, спрямованих на виховання толерантності між різними групами населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. За п'ять років із 597 справ з ознаками злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості, до суду дійшло лише 4%. *Українська фундація правової допомоги*: веб-сайт. URL: <https://ulaf.org.ua/zlochyni-z-motiviv-neterpimosti/>
2. Денисов С. Сучасні детермінанти злочинності в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 4. С. 21-33.
3. Гула Л. Ф., Гула Н. Л. Детермінанти злочинності в кримінально-виконавчих установах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 235-243.
4. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 201 с.
5. Прібиткова Н. О. Характеристика культурно-психологічних факторів поширення расизму та ксенофобії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3 (78). С. 82.